మాఘ సూర్యకాంతి

పండక్కి అల్లుడు ఇంటికి వస్తున్నాడంటే హడావుడి. అమ్మాయి పెళ్ళయినాక వచ్చిన తొలి పండగ.

అందులోనూ దీపావళి పండగ. పండగనాడు పిండివంటలన్నీ సుష్టుగా వండుకు తినడం. పిల్లలు అడిగినన్నీ టపాసులు కొని పెట్టడం మావారికి చాలా సరదా. తిండి తినడానికీ, అనువైన బట్టలు కట్టుకోడానికీ, తడుముకోవలసి వచ్చిన ఈ రోజుల్లో ఇన్నేసి టపాసులు కాల్చేయడం ఒకే రోజున అన్ని వంటకాలు చేసుకోడం - నాకూ, మా పెద్దమ్మాయి కమలకూ యిష్టంవుండదు. కానీ ఏంచేస్తాం- ఇంటికి పెద్ద మావారు. అయన చెప్పినట్టు వినడం నా ధర్మం- అంతేకాదు ప్రతి విషయానికి వాదన పెట్టుకుని ఓడిపోవడం తెలివితక్కువా, పరువు తక్కువా అని నేనర్థం చేసుకున్నాను.

బావగారొస్తున్నారని మా మగపిల్లలిద్దరూ గంతులు వేస్తున్నారు. మా రెండో అమ్మాయి శ్యామల అక్కమీద జోకులు విసురుతూంది. మావారు అల్లుడికోసం గది సర్దించారు- కానీ- ఈ పెద్దమ్మాయి కమల మాత్రం సంతోషంగా కనపడలేదు. అతని రాకకోసం నిరీక్షిస్తున్నట్లూ

అనిపించలేదు- దాని కళ్ళల్లో ఓ విధమైన భయం—దిగులు లీలామాత్రంగా కనపడుతూనే వున్నాయి.

"ఏమే-ఎందుకలా వున్నావు?" అంటే— "ఏమీలేదమ్మా పని ఎక్కువగా వుంది తలనొప్పి" అన్నది అంతే.

"పోనీ సెలవుపెట్టు వారంరోజులు...." అన్నాను.

"కాలేజీలో పని జాస్తిగా వుంది సెలవు పెట్టడానికి కుదరదమ్మా" అన్నది.

పని ఎక్కువైతే బాధపడే పిల్లకాదు మా కమల. పని అంటే దానికి లెక్కలేదు.

నేను కనిపెడుతూనే వున్నాను. అసలు పెళ్ళి అయిన దగ్గరనుంచీ దాని కళ్ళల్లో కాంతి తగ్గింది.

"ఉండ్రుండలు కడుతున్నావా లేదా?" అంటూ వంట ఇంట్లోకి వచ్చేరు మావారు-

"కడుతున్నాను" అన్నాను.

"ఇంకేం చేస్తున్నావు?"

చెప్పాను.

వెళ్ళిపోయేరు.

సాయంత్రం అల్లుడువచ్చేడు. క్రొత్తగా పెళ్ళి చేసుకున్న జంట. అతని రాకకోసం మనస్సంతా కళ్ళు చేసుకుని ఎదురు చూడాలి. మధురోహలలో మైమనిచి పోవాలి. కమల దిగులుగా నిర్లిప్తంగా అతనికి మంచినీళ్ళు తీసుకువెళ్ళింది.

నేను చెబుతూనే వున్నాను. అమ్మాయికి పెళ్ళి యిష్టంలేదని. ఆయనవిన్నారా? తక్కువ కట్నంలో వచ్చిన మంచి సంబంధం అంటూ దాన్ని బలవంతం చేసేరు. నాచేత చేయించేరు. పెళ్ళి కావడంతోనే పిల్లలో చెలాకీతనం పూర్తిగా పోయింది.

తలంటు పోసుకుని కొత్తచీర కట్టుకుని మంచి ముత్యంలా ముచ్చటగా వున్న అమ్మాయి కళ్ళల్లో దిగులు నేను చూడలేకపోతున్నాను. అవును నేనేం చెయ్యగలను?

భోజనాలయ్యాయి. గదిలో అగరువత్తులు వెలిగించేను. మొగలిపూల వాసన గదంతా పరుచుకుంది. పిల్ల తలలో జాజిపూలు తురిమాను. నేను జాజిపూలు తురుముతూంటే అది కళ్ళు తుడుచుకుంది.

"ఏమిటమ్మా ఇది!"

"అమ్మా— ఇవ్వాళ నేను శ్యామల దగ్గర పడుకుంటాను. ఒంట్లో బాగాలేదు" అని నా గుండెల్లో తల దాచుకొని బావురుమంది.

"పోనీలే అమ్మా. దానికి ఏడవడం ఎందుకు అట్లాగే" అన్నాను

అమ్మాయికి వొంట్లో బాగా లేదు." అని అల్లుడికి విన్నవించుకున్నాను. నావంక ఓ కోరచూపు విసిరి, సిగరెట్ ముట్టించుకున్నాడు అతను. అల్లుడు అందగాడే. మెడ, చెవులూ కప్పేసే జుత్తు- చెంప పట్టీలు— బెల్ బాటం పేంటులు—రంగు రంగు చొక్కాలు-మంచి కళ్ళు— ముక్కు— చామనఛాయ—

ఇంకా ఉద్యోగం రాలేదన్నమాటేగానీ అమ్మాయితో సమంగా బి.ఏ. చదివేడు.

మరి ఏమిటి లోపం!

మరునాడు సాయంత్రం అంతా సినీమాకి వెళ్ళేరు. అల్లుడికి సినీమా పిచ్చి. అతనుండేది వల్లెటూర్లో. ఇక్కడికొచ్చినప్పుడల్లా సినిమాలు చూడనిదే వెళ్ళడు. కుర్రవాడు చూస్తే చూశాడు— పోనీ

భోజనాలయ్యాక మళ్ళీ ఊదొత్తులు వెలిగించేను. పిల్ల తలలో సన్నజాజులు తురిమేను. ఈసారీ కళ్ళు తుడుచుకుంది కానీ. ఏమీ అనలేదు.

మావి నాలుగు గదులు. అల్లుడికిచ్చిన గదికి ప్రత్యేకం సందులోకి చువ్వల తలుపుంది. అంతేకాదు ఆ గదిలోనుంచి నేను పడుకునే గదిలోకి తలుపుంది. నేనా తలుపు ప్రక్కనే మంచం వేసుకున్నాను.

నాకు ఒక్కొక్కరోజు పడుకోగానే నిద్రవస్తుంది. పగలంతా పని చేసీ చేసీ అలసిపోయి వుంటాను. ఒళ్ళు నెప్పులు. నడుంనెప్పి, శోష వచ్చినదానిలా వొళ్ళెరక్కుండా నిద్రపోతాను కానీ ఒక్కొక్క రోజు రెండవ ఆట సినిమా జనం వెడుతున్న చప్పుళ్ళు వినపడేటప్పటికి కూడా నిద్రరాదు. ఏవేవో జ్ఞాపకం వస్తూంటాయి.

నా పక్కన నా రెండో కూతురు నిద్ర పోతోంది. మా వారు వరండాలో పడుకుని బ్రహ్మాండంగా గురక పెడుతున్నారు.

మా మామగారి హయాంలో కొన్న గోడ గడియారం టిక్కు టిక్కుమంటూ వెక్కిరిస్తున్నట్టున్నది. ఆయన గురకకీ, గడియారం చప్పుడికీ పొంతన కుదరక, రెండూ కలిసి దుష్ట సమాసంలా వున్నాయి. నేను నా వివాహపు తొలి దినాల్లో సంబరాన్ని తలుచుకున్నాను. కొన్ని కొన్ని సంఘటనలు తలుచుకుంటే జీవితం ఎలా వుండకూడదో ఇప్పుడు నాకర్థం అవుతూ వుంటుంది-

అలా కళ్ళు తెరుచుకుని పడుకున్న నేను గదిలో నుంచి విన వచ్చిన పెనుకేకకి ఉలిక్కిపడి లేచి కూర్చుని, మరుక్షణమే గదితలుపు బాదాను. ఎవరూ తియ్యలేదు. మావార్ని లేపుకొచ్చి యిద్దరం తలుపు గట్టిగా కొట్టేం. తరువాత ఆయన సందులోకి వెళ్ళిచూస్తే చువ్వల తలుపు తీసి వుంది. గదిలో అల్లుడు కాల్చిపడేసిన సిగరెట్ పీకలున్నాయి. మంచం మీద అస్తవ్యస్తంగా పడివుంది అమ్మాయి. ఎంత కుదిపినా లేవదు.

"డాక్టర్ని పిలవండీ దానికి స్పృహ తప్పింది." ఏడుస్తున్నాను నేను.

"ఏమైంది? ఏమైంది" అని కంగారు పడుతూనే మాకు అవతల

వీధిలో వున్న లేడీ డాక్టర్ దగ్గరకు పరిగెత్తి ఆవిణ్ణి బ్రతిమిలాడి భంగ పడి ఎలాగై తేనేం తీసుకొచ్చేరు.

"రేప్ కేస్‌లావుంది!" అని ముక్కు చిట్లించింది లేడీ డాక్టర్ సుధారాణి.

"మెడదగ్గర నరాలు ఉబ్బాయి చూశేరా? గొంతు పిసకబోయిన ప్రయత్నం మైగాడ్ భయంతో స్పృహ తప్పిపోయిందండీ! ఎవరై వుంటారు? ఐ థింక్ షి ఈజ్ మేరీడ్!" సుధురాణి కమలకి ఇంజక్షన్ చేస్తూ సన్నగా అన్నది.

ఆవిడ వెళ్ళిపోయిన గంటకి సరిగ్గా పన్నెండున్నరకి మా అల్లుడు రిక్షాదిగి తాపీగా ఇంట్లోకి వచ్చేడు.

అతన్ని చూడగానే నాకు వొళ్ళు మండిపోయింది. నేను తల ఎత్తే లోపునే మావారు నన్ను ఊరుకోమని వారించేరు.

"ఏమైంది? ఇందాక బాగానేవుందే. తనకి వొంట్లో బాగాలేదంటే నేను సెకండ్ షోకి వెళ్ళిపోయేను" అని కంగారు ప్రదర్శించేడు. అతని పేరు రవికుమార్.

మావారు ఎంతో నిబ్బరంగా జరిగిందంతా అతనికి వివరించేరు.

"అయ్యో ఎంతపని జరిగింది. ఇంకా నయం. గొంతు పిసికితే ఏమై వుండును. తలుపు వేసుకోమని చెప్పే వెళ్ళేను. నిద్రలో మర్చి పోయి వుంటుంది."

నేనూ, మావారూ ముఖాలు చూసుకుని వూరుకున్నాం.

కమల కళ్ళు తెరిచి మాట్లాడానికి, లేచి కూర్చోడానికి మూడు రోజులు పట్టింది.

స్పృహలేని స్థితిలోనే ఏడవడం—కేకలు వెయ్యడం కాళ్ళూ,

చేతులా కొట్టుకోడం చేస్తోంది. ఏదో మాట్లాడ్డానికి ప్రయత్నం చేస్తోంది.

"ఫరవాలేదు. రేపు లేచి కూర్చుంటుంది." అని డాక్టర్ అన్నాక ఆ సాయంత్రం మా అల్లుడు రవికుమార్ నా దగ్గరకు వచ్చి నిలబడి. "నేను వెళ్ళి నాన్నగార్ని తీసుకొస్తాను— జరిగిన విషయం తెలిస్తే ఆయన కమలని చూడకుండా వుండలేరు. మరల రేపు ఇద్దరం వస్తాం-" అన్నాడు నేను తల వూపేను.

"మీ అమ్మాయికి స్పృహ వచ్చాక కూడా ఈ విషయం ప్రస్తావించవద్దు. ఏమీ జరగనట్టే ప్రవర్తించండి. ఆమె చాలా హిస్టీరికల్‌గావుంది." అని మరీ మరీ చెప్పింది సుధారాణి.

కమల నీరసంగా కనులు తెరిచి "ఆయనెక్కడ?" అని అడిగింది.

"లేదమ్మా-వెళ్ళిపోయేడు" అన్నాను నేను.

"మంచిదమ్మా, వెల్లిపొమ్మను- ఇంకెప్పుడూ రావద్దను" అని మళ్ళీ కనులు మూసుకుంది.

నా అనుమానం నిజం అయింది. కమల గొంతు పిసికినవాడు దొంగ కాడు. ఆ దొంగ మా అల్లుడే. వారిద్దరిమధ్య ఏదో ఘర్షణ జరిగి వుంటుంది.

వరండాలో కూర్చుని గడ్డం చేసుకుంటున్న మావారిదగ్గరకు వెళ్ళి "నేను చెబితే మీరు నమ్మరు చూశారా! అమ్మాయి ఏమయిందో! యీ పెండ్లిచేసి దాని గొంతు కోశారు" అన్నాను.

"అసలు ముందునుంచీ నీ ఏడుపే కొట్టింది. పెండ్లి వద్దని అది చెబుతుంటే— దాని మనసు మరలించడానికి ప్రయత్నించకుండా, దాని తరపున తాళం వేసేవు. పోనీ కాపురానికి పంపుదాం అంటే విన్నావు కావు. నీకు బాధ్యత తెలీదు. ఇంటి సంగతులన్నీ నేనే పట్టించుకోవాలి. నా ఖర్మ చివరకి సంసారం రచ్చకెక్కే స్థితికి వచ్చింది."

ఆయన మాటలు వింటూ వుంటే నాకు వాంతి వచ్చినట్లయింది. నేను కమలకి వంత పాడినట్లయితే అసలు ఈ పెళ్ళి జరిగేదేకాదు. ఆయన మాటలు విని ఆయన ఆజ్ఞకి బద్ధురాలినై — నేను కమలని ఈ సంబంధం చేసుకోమని నచ్చచెప్పి వొప్పించేను. దానికి జరిగిన ఈ పరాభవానికి సగం బాధ్యత నాది కూడా వుంది. అవును. నేనేం చెయ్యగలను. నేను చదువుకోలేదు. ఉద్యోగం చేయడంలేదు. పుట్టింటి తరపున ఆస్తి తెచ్చుకోలేదు, మధ్యతరగతి కుటుంబంలో పుట్టి— అలాంటి కుటుంబంలోనే మెట్టి, మధ్యతరగతి ఊహలలో బ్రతుకుతున్న మధ్య తరగతి ఇల్లాల్ని - పమిటెలు వేసుకోడం మొదలెట్టిన కొన్ని నెలల్లోనే నిక్షేపం అయిన సంబంధం అంటూ పెళ్ళి చేసేరు మా నాన్న — అతను బావున్నాడా లేడా ? మంచి వాడా? కాడా? అతని తల్లిదండ్రులు ఎలాంటివాళ్ళు అని నేను కానీ, మా అమ్మ కానీ అడగలేదు, అడగాలని తెలీదు-బ్యాండు మేళం, పెట్రోమాక్సు లైట్లు, మల్లెపూల బడలు, సెంట్లు, పన్నీరు, పట్టుచీరెలు, కొత్త నగలు, పెళ్ళి సంబరంగానే వుంది, మొగుడుగారు ఫరవాలేదు. అంతకన్నా ఇంకేం తెలుసు నాకు. పదహారేళ్ళు రాగానే సుమతీ శతకంలోవీ, కుమారీ.శతకంలోవి పద్యాల తాత్పర్యం అంతా నాకు నూరిపోసి. "భర్తే నీకు దైవం, అతనేవన్నా వోర్పు వహించు, మాటతూలకు. అన్నింటికీ సర్దుకుపో !" అని హితవు చెప్పి కాపురానికి పంపింది మా అమ్మ.

ఉమ్మడి కుటుంబం, అత్తగారు, మామగారు, ఆడబడుచులు, మరదులు అందరి మధ్యా పదహారేళ్ళనుంచీ యిరవై ఆరేళ్ళ వరకూ తలుపు చాటున మాత్రమే నిలబడి, పెరట్లో చాపమీద మాత్రమే కూర్చుని, రాత్రి తలుపులు గడియలుపడ్డ తరువాతనే భర్తగారితో ఒకటో, రెండో మాటలు మాట్లాడి, ఆయన కనుసన్నలలో నడిచి, ఆయన బంధువు లందర్నీ మెప్పించి, నలుగురు పిల్లల్ని కన్నాను. మా పూరి ప్రెసిడెంటుగా

రమ్మాయి-నాతో కాలవలో ఈతలు కొట్టిన అమ్మాయి— నాకు ఆఖరి పిల్ల వాడు పుట్టినప్పుడు పెళ్ళి చేసుకుంది. ఎంచక్కాగా వాలు జడ వేసుకుని ఇంకా పదహారేళ్ళ పడుచు పిల్లలా వుంటుంది — నాకు ఇరవై ఆరేళ్ళకే జుత్తు మూడు వంతులు వూడిపోయింది. పొత్తికడుపు కొంచెం పెరిగింది. కళ్ళ క్రింద చర్మం నల్లబడింది - అరచేతుల్లో నల్లటి గీతలొచ్చేయి — అప్పుడు మా కుటుంబంలో మార్పు లొచ్చేయి. నా పెళ్ళప్పుడు మా వారి తండ్రికున్న పదెకరాల పొలమూ అయిపోయింది, ఎలా అయిపోయిందని అడక్కండి.

పెళ్ళిళ్ళు, పురుళ్ళు, బారసాలలు, అన్న ప్రాశనలు, శ్రీమంతాలు, అక్షరాభ్యాసాలు, లక్ష వత్తుల నోములు, పేరంటాలు. వేడుకలు ఎన్ని వుంటాయి సంసారం అంటే.

అప్పుడు మావారికి యిక్కడికి బదిలీ అయి, ఓ చిన్న ప్రమోష నొచ్చేక ఆయనకి కొంత స్వేచ్ఛ, కొంత లోకజ్ఞానం వచ్చాయి కాబోలు. "ఇంక పిల్లలు చాల్లే" అన్నారు. మావారు చాలా పొదుపుగా వుంటారు, ఆయనకే అలవాట్లూ లేవు. కాకపోతే ఇంటి పెత్తనం అంతా ఆయనదే. నేను కొనుక్కునే చీరెల దగ్గర్నుంచీ నేను చేసే పూజ వరకూ ఆయన చెప్పినట్లే జరగాలి. నేను అందుకు అలవాటు పడిపోయేను — స్వంత కాపు రంలో కూడా నేను భయపడుతూనే వుండేదాన్ని. వెనకనుంచీ నేను చేసే ప్రతి పనినీ ఎవరో గమనిస్తున్నట్టు "ఇలా చేస్తున్నావేం ?" అని సంజా యిషీ అడుగుతున్నట్లు అనిపించేది. కమలవి చక్రాల్లాంటి కళ్ళు—తెల్లజాము పండు రంగు, చక్కని ముక్కు. దాన్ని చూపినప్పుడల్లా నాకు మా ఎదు రింటి ప్లీడరుగా రమ్మాయిలా జుత్తు రిబ్బనుతో కట్టి మంచి డ్రెస్సు వేసి కాన్వెంటు స్కూలుకి పంపాలని వుండేది—

"అందర్నీ కాన్వెంటుకి పంపితే మనం అడుక్కు తినాల్సిందే. దీని కెలాగూ పదివేలో, ఇరవై వేలో పోసి మొగుణ్ణి తేవాలి. మనమేం బతీుం

దార్లవా! మామూలు స్కూల్లో చదివితే చాల్లే- పదో క్లాసు ప్యాసు కాగానే గంతకు తగ్గ బొంతని చూసి ముడిపెట్టేద్దాం" అన్నారు మావారు.

మా అత్త వారింటినుంచీ వచ్చి, ఇక్కడ వేరు కాపురం పెట్టేక నా ఆలోచనల్లో మార్పు వస్తోందని నేను గమనించేను. ఇరుగు పొరుగులతో మాట్లాడానికీ, ఏవైనా పుస్తకాలు చదువుకోడానికి, పనిలేనప్పుడు మంచం మీద పడుకోడానికి, పగలు కూడా మా వారితో మాట్లాడానికి ఇల్లా కొన్ని కొన్ని సౌకర్యాలు అమిరాయి యిప్పుడు. కమలని డాక్టర్ చదివించాలని కలలు కన్నాను. కమల పదో క్లాసు వరకూ మామూలు స్కూల్లో చదివింది. కానీ అది చాలా ఎక్కువ మార్కులతో స్కూల్ కంతకీ ఫస్టు వచ్చింది.

కాలేజీలో చేరతానని తండ్రితో మారాం చేసి, నెగ్గి, ఆడపిల్లల కాలేజీలో ఆర్ట్సు గ్రూప్‌లో చేరింది. పదిహేనేళ్ళ పిల్లకి అప్పుడే పెళ్ళి ఏమిటని నేను అంటున్నప్పటికీ— మా వారు కమలకి సంబంధాలు చూస్తూనే వున్నారు. కట్నం ఎక్కువని కొన్ని, పిల్లవాడు బాగా లేడని కొన్ని అలా అయిదేళ్ళు గిర్రున తిరిగిపోయి, కమల బి. ఏ. దానితో పాటు టైపూ షార్టు హ్యాండూ ప్యాసయిపోయి తను చదువుకున్న కాలేజీలోనే టైపిస్టు ఉద్యోగము సంపాదించుకుంది.

తమ్ముళ్ళకి చదువులో సాయం చేస్తూ, ఇంట్లో పనిలో పాలు పంచుకుంటూ — నాలుగు రాళ్ళు కూడా సంపాయిస్తున్న నా కూతుర్ని చూసి నేనెంతో గర్వపడ్డాను. వయస్సు తెచ్చిన వన్నెతో, చదువు ప్రసాదించిన వర్చస్సుతో — తెలివితో మెరిసిపోయే కళ్ళతో మందార మొగ్గలా వున్న కూతుర్ని చూసి ఏ తల్లి గర్వపడదు?

కమల పెళ్ళి మా వారికి పెద్ద సమస్య అయింది. కట్నాల రేట్లు విపరీతంగా పెరిగిపోయేయి. స్థిమితమైన వుద్యోగమూ, కన్ను ముక్కు-

తీరూ కలిగి, కమలకన్న ఎక్కువ చదువుకున్న వాళ్ళు అడిగే అంత మేము భరించలేకపోతున్నాం. చివరికి ఈ సంబంధం వచ్చింది.

మాకు దూరపు బంధువొకాయన పదే పదే మా ఇంటికి వచ్చి ఈ సంబంధాన్ని వర్ణించి వర్ణించి మావార్ని ఊదర గొట్టేశాడు. ఏమిటయ్యా ఈ సంబంధం గొప్పతనం అంటే—పిల్లలులేని, ఆస్తిగల ఓ అరవై ఏళ్ళ పంతులు గారనబడే ముసలాయన ఓ కుర్రవాణ్ని, చక్కనివాణ్ని దత్తు చేసుకున్నాడు. ఆ కుర్రవాడు ఇటీవల డిగ్రీ సంపాదించి ఉద్యోగం కోసం ప్రయత్నం చేస్తున్నాడు. వాళ్ళకి ఎక్కువ కట్నం అక్కర్లేదు. ముసలాయన భార్యకి నగలున్నాయి. ఆవిడ పోయేక అవన్నీ ఇనప్పెట్టెలో దాచాడు. ఆ నగలే బోలెడు విలువ చేస్తాయి. అవన్నీ అమ్మాయికి పెడతాడు. ఇంట్లో ముగ్గురే వుంటారు. పనివాళ్ళుంటారు. అమ్మాయి సుఖపడుతుంది. పల్లెటూళ్ళో డాబా ఇల్లూ, పదెకరాల మాగాణి పొలం అంటే మాటలా? నీ జన్మలో అలాంటి సంబంధం తేలేవు!" అని మా వారి చెవిలోనే ఇల్లు కట్టుకుని కూర్చున్నాడు.

"ఉద్యోగం లేకపోతే ఎలా నాన్నా. ఆస్తి లేకపోతే పోనీ. ఉద్యోగం వున్న వాడ్ని తప్ప చేసుకోను" అని ఖచ్చితంగా చెప్పింది కమల.

"నీకేం తెలుసమ్మా-నువ్వు పసిపిల్లవి అంత ఆస్థిగల సంబంధం నేనీ జన్మకు తేలేను" అన్నారు మావారు.

"ఆస్తి అంతా ముసలాయనది అంటున్నావుగా, ఆయన మాచేత సేవలు చేయించుకుని చచ్చిపోయేటప్పుడు ఇస్తాడు. అందాకా, ఆయన నౌకర్లలా బ్రతకాలి" అంది కమల.

"పిచ్చి ఊహలు పెట్టుకోకమ్మా— ఎవరింట్లో వారు నౌకర్లలా అవుతారు. అయితే అమ్మ ఇంత చాకిరీ చేస్తూంది. ఆవిడ మనకి నౌకరా ?" అన్నారు మావారు తెలివిగా—

"పిల్ల కెలాగైనా నచ్చజెప్పక ఆముదం మొహం పెట్టుకు చూస్తావేం-" అని నన్ను కోప్పడ్డారు ఆయన.

"కుర్రవాడు బాగానే వున్నాడు. ఫ్యాషన్‌గా వున్నాడు. అత్తగారి బంగారం యాభై కాసులు, పొలం, ఇల్లూ అన్నీ బాగానే వున్నాయి. కాని స్వతంత్రం ఒక్కటే తక్కువ! పల్లెటూరు వెడితే నాకు ఉద్యోగం వుండదు. ఇంత చదువుకుని వాళ్ళకి సేవలు చేస్తూ వుండాలి" అంది కమల.

"చదువుకున్న వాళ్ళంతా వుద్యోగాలు చెయ్యాలని వుందా ఏం? ఏదో కాలక్షేపానికి చదివేవు. నువ్వు ఎన్నాళ్ళు వుద్యోగం చేసి అంత డబ్బు సంపాయించగలవు? అసలు నీకు పదో క్లాసు కాగానే పెళ్ళిచేసేస్తే సరిపోయేది. చదివించడం పొరపాటయింది" అన్నారు మావారు.

"అతను మాత్రం అక్కడ వుంటాడా? రేపో, మాపో ఉద్యోగం రాదూ? వచ్చే వరకూ వుంటే సరిపోతుంది. మీరిద్దరూ బస్తీలో కాపురం పెట్టవచ్చు." అని కమలకి సర్ది చెప్పాను. మధ్య వర్తిగారు మా వారి చెవిలో ఇల్లు కట్టుకుంటే, నేను కమల చెవిలో కాపురం పెట్టేను. చివరికి వొప్పుకోక తప్పిందికాదు.

వేసవి సెలవుల్లో పెళ్ళి అయిపోయింది. అమ్మాయి మామగారు మంచివాడల్లేనే వున్నాడు.... పెళ్ళి కాగానే కమలని తీసుకుని అల్లుడు వెళ్ళిపోయాడు.

మొదట్లో గొడవచేసినా పెళ్ళిలో సంతోషంగానే వుంది కమల. వెళ్ళేటప్పుడు హుషారుగా వెళ్ళింది. పదిరోజులు తిరగకుండానే తిరిగొచ్చింది. పుట్టింటి మీద గాలి మళ్ళింది కాబోలు పిచ్చి పిల్ల కి అనుకున్నాను. అల్లుడూ, అమ్మాయీ ఇద్దరూ వచ్చేరు. అల్లుడు పదిరోజులున్నాడు.

మా అల్లుడికి మొహమాటం లేదు. రోజుకి అరడజను సార్లు

కాఫీ కోసం కబురు చేసేవాడు. మధ్యాహ్నం తప్పని సరిగా టిఫిన్ అడిగి చేయించుకునేవాడు. సాయంత్రం సినిమా సరేసరి.

రోజుకి రెండు మూడు జతల బట్టలు విడిచి కుప్పలు పెట్టేవాడు. గదినిండా కాల్చేసిన సిగరెట్లు విసిరేవాడు. మా రెండో అమ్మాయి శ్యామలతో చాలా చవకబారు హాస్యం మాట్లాడేవాడు. రెండు రోజులు సహించిన శ్యామల తరువాత అతనికేసి వెళ్ళడం మానుకుంది.

మగవాళ్ళంతేలే – ఎంతైనా మగవాడు - వయస్సు కుర్రవాళ్ళంతే మరి, వంటి సంజాయిషీ లెన్ని చెప్పుకున్నా అల్లుడి ప్రవర్తన నాకు అసంతృప్తిగానే వుండేది. మనస్సులో పుట్టిన ఏ ఆలోచననీ వెంటనే బహిర్గతం చేసే అలవాటు నాకు లేదు. అన్నింటికీ సందేహించడం. ఏది మాట్లాడానికీ భయపడ్డం. ప్రతిదానికీ సరిపెట్టుకోడం నా ఇరవై ఏళ్ళ దాంపత్య జీవితం నాకు అలవాటు చేసిన గుణాలు.

అంతేకాదు. రాత్రి కడిగిన ముత్యంలా విరిసిన పారిజాతంలా – మంచుకు తడిసిన మల్లెమొగ్గలా గదిలోకి వెళ్ళిన కమల తెల్లవారేసరికి - ఉబ్బిన కళ్ళతో – డోక్కుపోయిన మొహంతో సాక్షాత్కరించేది. ఎవరూ చూడకుండా బాత్‌రూంలో దూరి మొహం కడుక్కుని పౌడర్‌తో పాటు నవ్వూ పులుముకుని కాఫీ అందించడానికి వచ్చేది. ఓనాడు వుదయం నాకన్న ముందు నిద్రలేచి చిట్లి రక్తం కారుతూన్న క్రింద పెదవి పైన పంచదార అద్దుతూ కనిపించింది.

"ఇదేమిటే!" అన్న ప్రశ్నకి.

"చీకట్లో తలుపు తగిలి బోర్లా పడ్డానమ్మా!" అని చెప్పింది.

పది రోజుల తరువాత ప్రయాణం కట్టిన అల్లుడితో తను వెళ్ళనని మొరాయించింది కమల. అలవాటు ప్రకారం తండ్రీ, కూతురూ ఘర్షణ పడ్డారు. అతను కోపంగా వెళ్ళిపోయాడు. రవికుమార్ వెళ్ళిపోయిన మరునాడు కాలేజీకి వెళ్ళి ప్రిన్సిపాల్‌గారిని బ్రతిమిలాడి మళ్ళీ ఉద్యోగంలో చేరింది కమల.

అప్పుడు ముసలాయన (ముసలాయనేం కాదు దిట్టంగా వున్నాడు' కళ్ళూ, పళ్ళూ బాగానే పనిచేస్తున్నాడు.) వచ్చి కమలని తీసుకెడతానని పట్టుబట్టేడు. వెళ్ళిరమ్మని ఆయనా, వెళ్ళనని కమలా వాదనలు.

అప్పుడు పరాయి మొగవాడు ఇంట్లో కూర్చుని వుండగా - నేను పెళ్ళి నా జీవితంలో మొదటిసారి గొంతు విప్పి - వారం రోజుల్లో అమ్మా యికి సర్దిచెప్పి మేం తీసుకొస్తాంలెండి అన్నయ్యగారూ ఏదో చిన్నపిల్ల-" అన్నాను నేను.

"నేను వుండగా-నీపెత్తనం ఏమిటన్న"ట్లు మావారు నాకేసి ఉరిమి ఉరిమి చూసేరు - అలా చూసినప్పుడు గిరుక్కున వెనక్కి తిరిగి రావడం నాకు అలవాటు. కానీ అప్పుడు మాత్రం నేను అక్కడే నిల బడ్డాను.

"పెళ్లి చేసినాక మా అమ్మాయి కానీ మీ అమ్మాయి కాదు. యెవ ర్నడిగి వుద్యోగంలో చేర్పించారు. ఇంకా కూతురి సంపాదన తినాలని వుంటే చెప్పండి. 'ఓలి' అని ఓ పదివేలు పారేస్తాను" అని దురుసుగా వెళ్లిపోయేడు ముసలాయన.

"ఎంత అహంకారమో ముసలివాడికి!" అంది కమల.

"ముష్టి బి. ఏ. చదివి మిడిసిపడుతున్నావే నువ్వు— ఆయనకి ఆస్తి వుంటే అహంకారం వుండదూ. నీ మూలంగా ఆయనచేత ఎంత అవ మానం పొందాల్సి వచ్చిందో చూడు, పదివేలు పారేస్తానంటున్నాడు." అని కూతురిమీద యుద్ధం ప్రకటించారు మావారు.

"నువ్వు ఎన్నైనా చెప్పు నాన్నా! నేను మాత్రం చచ్చినా అక్కడికి వెళ్ళను" అని మొండికేసింది కమల.

"ఊర్కే గొడవ చెయ్యకండి - దాన్ని ఆలోచించుకోనీండి — తొందరపడతారెందుకు? నెమ్మదిగా సర్ది చెప్పుకోకూడదూ!" అని ఆయన్ని సముదాయించబోయేను నేను.

"అసలు నీ మూలంగానే అది మేకులా తయారయింది- దాన్ని చది వించినందుకు దానితోపాటు నువ్వూ చెడిపోయేవు-అల్లా మొండితనం చేస్తే నాన్నగారికి కోపం వస్తుందని దానికి చెప్పలేవూ?" అని నామీద విరుచుకు పడ్డారు.

బెదిరింపులు, బ్రతిమిలాటలు, కన్నీళ్ళు, సముదాయింపుల మధ్య ఇంతకాలం గడిచింది.

దీపావళి వచ్చింది.

"దీపావళి పండక్కి అబ్బాయిని పంపుతున్నాను. నాలుగు రోజు లుంచుకుని ఇద్దర్నీ పంపండి. ఎంతకాలం వుంచుకుంటారు?" అని ఉత్త రము వ్రాసేడు ముసలాయన.

పండగ ఘనంగా జరిపి, అల్లుణ్ని సత్కరించి అమ్మాయిని పంపా లని ఆయన ఆరాటం. ఆడపిల్లలు నెత్తిమీద బరువులు, వాళ్ళు సంపా యించి పెడుతున్నా బరువులే. వాళ్ళు వాళ్ళ అత్తవారిళ్ళకి వెళ్ళిపోయి అక్కడ కష్టపడుతూన్నా, నష్టపడుతూన్నా నోరెత్తకుండా పడివుంటేనే పుట్టింటికి కీర్తి తేగలరు అని మా అమ్మ, నాన్న, అత్తగారు, మామ గారు భావించినట్టే మావారు కూడా భావిస్తారు. సంప్రదాయానికి విరుద్ధంగా ఏ పని చెయ్యడానికైనా ఆయన చాలా బాధపడతారు. భయపడతారు. అసలు కమలకి ఇంత చదువు చెప్పించినందుకు, ఇంతకాలం పెళ్లి చెయ్య కుండా ఆగినందుకు ఆయన బాధపడుతున్నారు. కమలకి - రవికుమార్‌కి బట్టలు తెచ్చేరు. కమల బట్టలు పెట్టుకోడానికి మంచి సూట్‌కేసు కొన్నారు దాన్ని పంపివేసే ఏర్పాట్లన్నీ చేసేరు ఆయన.

దాని కళ్ళల్లో దాగిన ఆవేదన — దాని మనస్సులో దాచుకుంటూన్న బాధ— తెలుసుకోవాల్సిన అవసరమూ, బాధ్యతా మర్చిపోయిన ఈ తండ్రిని ఏమనాలి అనుకున్నాను నేను.

"ఇదుగో చూడు కమలతో నువ్వేం మాట్లాడకు. నేనన్నీ చక్కదిద్దుతాను. తెలివి తక్కువగా కాపురాలు చెడగొట్టుకునేది మనమే. ఇంటి గుట్టు రచ్చకీడ్చక నోర్మూసుకుని వుండు" అన్నారు మా వారు.

ఆయన మాటలకి నాకు అసహ్యం వేసింది.

మొగుడు అనేవాడు మాట్లాడే మాటలకు కూడా అసహ్యం వేయడం జరుగుతుందనీ, అతని మాటలు కూడా నచ్చకపోవడం వుంటుందనీ ఇంతవరకూ నాకు తెలీదు.

"నోరు మూసుకుని వెళ్ళమంటున్నారే! ఎందుకు వెళ్ళాలి." అని మొదటిసారి ప్రశ్నించుకున్నాను.

నాలో ఏదో అలజడి మొదలైంది. నేను పూర్వం మనిషిని కాను అనే అనుమానం కూడా వచ్చింది నాకు.

గొంతుపిసకడం అంటే ప్రాణం తియ్యడానికి చేసే ప్రయత్నం. ఒక నిండు ప్రాణాన్ని ఏమాత్రం భయంలేకుండా అంతం చెయ్యడానికి ప్రయత్నించిన విషయాన్ని గుట్టుగా దాచాలా? ఎందుకుదాచాలి! అది చచ్చిపోలేదు కాబట్టి ఇలా అంటున్నారు. చచ్చిపోతే ఏం చేసేవారు? దాన్ని చంపే హక్కు వీళ్ళ కెవరిచ్చారు? అనుకున్నాను నేను—అప్పుడు నామీద నాకే కోపం వచ్చింది-తమాయించుకుని వంటగదిలోకి వెళ్ళేను-మావారు ఆఫీసుకి వెళ్ళిపోయేరు. వంట పూర్తి చేసుకుని గుమ్మంలో కూర్చుని పత్రిక చూస్తున్నాను. కమల వచ్చి నా ప్రక్కన కూర్చుంది.

"తీసిన తలుపులోనుంచే దొంగవచ్చి నా గొంతు పిసకబోయాడని కాదూ నాన్న చెబుతున్నారు సుధారాణితో?" అన్నది.

అవునన్నట్లు తల వూపేను.

"అంతా అబద్ధం, ఆ దొంగ ఎవరో కాదు. మీ అల్లుడే! పిరికి పంద! అరిచే సరికి పారిపోయేడు!" కమల మొహం క్రోధంతో ఎర్ర బడింది. పళ్ళు పటపటలాడించింది. మనిషి వణికిపోతోంది. చెమటలు పోస్తున్నాయి నెమ్మదిగా మంచం మీదికి చేర్చి ఫ్యాన్ వేసి, వేడికాఫీ త్రాగించి, డాక్టర్ చెప్పిన విధంగా నిద్ర మాత్ర మింగించి పడుకోబెట్టేను నాకు అర్థం అయింది. అప్పుడు జరిగిన సంఘటన కనులకి గుర్తువచ్చి నప్పుడల్లా తట్టుకోలేక పోతూంది. అంటే ఆ సంఘటన ఎంత జుగుప్సా కరమైనదో అర్థం చేసుకోవాలి.

అసలు వాళ్ళిద్దరికీ ఘర్షణ ఎందుకు జరిగివుంటుంది? అని ఆలో చిస్తూవుండి పోయేను మరో గంటికి కమల లేచింది. శ్యామల తెచ్చిన వారపత్రిక చదువుతూ— కబుర్లు చెప్పుకుంటూ ఇద్దరూ భోజనం చేశారు. శ్యామల స్కూలికి వెళ్ళిపోయాక కమల మళ్ళీ నేను పడుకున్న మంచం దగ్గరకు వచ్చి, నా పక్కలో కూర్చుంది.

"పడుకో కమలా" అన్నాను నేను.

అవునూ అప్పుడనగా వెళ్ళిన అల్లుడు మళ్ళీ రాలేదేం! తప్పు చెయ్యని వాడికి భయం ఎందుకు? అని నా ఆలోచన.

ఆ రోజు సాయంత్రం మావారికి కాఫీ యిస్తు చెప్పేను. "అమ్మాయిని కాపురానికి పంపేమాట ఇప్పట్లో ప్రస్తావించకండి. ఆ సంగతి ఎత్తితే దానికి ఫిట్ వస్తుంది. దాన్ని కోలుకోనివ్వండి." అని

"ఎలాగో అఘోరించు" అన్నారు.

కమల కోలుకుంటోంది. పిల్లలతో ఆడుకోడం, ఏదైనా చదువు కోవడం, చిన్న చిన్న పన్లు చెయ్యడం మొదలు పెట్టింది. అది మళ్ళీ భూమిమీద పాదం మోపినందుకు— పునర్జన్మ ఎత్తినందుకు—వెంకటేశ్వర స్వామి కోవెల్లో సహస్ర నామం చేయించి, దారిలో ఆంజనేయస్వామిని దర్శించి, తిరిగి వస్తూ మా వీధి చివరవున్న రామనామ సంకీర్తన వాళ్ళ

కట్టించిన స్థంభానికి ప్రదక్షణాలు చేసి ఇంట్లో అడుగు పెట్టేసరికి మా అబ్బాయి ఓ ఉత్తరం తెచ్చిచ్చేడు.

"పెళ్ళయి ఇంతకాలం అయినా అమ్మాయిని కాపురానికి పంపక పోవడం మీకేం బాగాలేదు. మీ అమ్మాయి యింత మొండిదనీ, అఘాయిత్యం మనిషనీ మాకు తెలీదు. ఈ ఉత్తరం అందిన పదిరోజుల్లోగా పిల్లని తీసుకువచ్చి దింపకపోతే— మా వాడికి మరో పెళ్ళి చేయడం ఖాయం. ఆనక కోర్టుకి వెళ్ళినా, జుత్తు పీక్కున్నా ఏం లాభం లేదు. సంబంధం సిద్ధంగా వుంది. ఏ సంగతీ వ్రాయగలరు. ఓమారు వివాహం అయి భర్త వదిలేసిన ఆడపిల్ల భవిష్యత్తు గురించి దిగులులేని మీ గుండె ధైర్యానికి మాకు ఆశ్చర్యంగా వుంది."

ఎంత తెలివి ముసలాయనికి! అనుకున్నాను ఉత్తరం జాగ్రత్తగా దాచిపెట్టి, కమల దగ్గరకు వెళ్ళి మృదువుగా అడిగేను. "అసలు జరిగిందేమిటో ఆవేశపడకుండా చెప్పు" అని. "ఆస్తీ అంతస్తూ, అందం చందం, సంప్రదాయం, చూస్తారు గానీ అబ్బాయి చిత్తవృత్తి ఎలాంటిదో నిదానం మీద ఆలోచించరు మనవాళ్ళు. అతని మనస్తత్వం, అతని ఆవేశం, అతని కోపం, ఇవన్నీ అర్థం ఎలా అవుతాయి. ఈ దేశంలో ఆడపిల్ల వైవాహిక జీవితం ఓ లాటరీ. అంతేనమ్మా నీకు చెప్పడానికి నాకు సిగ్గేం లేదు. కాని, నువ్వు విని బాధపడతావు" అంది కమల.

కమల చెప్పింది నిజమే. అబ్బాయి ఆస్తి అబ్బాయికి చదువులో మార్కులు, అందం అవి విచారించి కనుక్కోగలం గానీ, అబ్బాయి అమ్మాయితో ఎలా ప్రవర్తిస్తాడు? అనేది ఎలా నిర్ణయించగలం! కమల మోకాళ్ళల్లో తలదూర్చుకుని చెప్పడం మొదలు పెట్టింది.

"అప్పుడు పెళ్ళి జరిగిన క్రొత్తలో వారం రోజులున్నానా! అప్పుడేం జరిగింది! ఆ ముసలాయన నన్ను కాళ్ళు పట్టమనేవాడు. నేను

సందేహిస్తుంటే ఈయన "ఫరవాలేదు మీ నాన్న లాంటివాడేకదా అనే వాడు-ఎంత సేపు పట్టినా చాలేదికాదు. ఆయనెప్పుడూ నన్ను తినేసేటట్లు చూస్తూంటాడు-అరవై ఏళ్ళొచ్చినా యావపోలేదు."

"ఛీ: ఛీ!" అన్నాను.

"ఇంకా చెబుతా విను! రాత్రి పూట మా గది ప్రక్కనే మంచం వేసుకుని పడుకుని, గంట గంటకీ తలుపు తట్టి లోపలికి వచ్చి వెళ్ళేవాడు. ఓనాడు మా అత్తగారి నగలన్నీ ఇచ్చి పెట్టుకొని చూపించమన్నాడు, పెట్టుకున్నాను. నా చెయ్యి పట్టుకుని ఒకటే ఏడుపు, నేను అచ్చు ఆవిడలా వున్నానట. నాకు చిరాకెత్తిపోయింది. బావి దగ్గర స్నానానికి కూర్చుంటాడు. సబ్బు తీసుకురా, తువ్వాలు తీసుకురా అని పదే పదే పిలుస్తుంటాడు. ఆయన అలా. ఇంక మీ అల్లుడి సంగతి." నేను కమల కళ్ళల్లోకి భయంగా చూసేను. తను చెబుతోంది.

"అతను సోమరి. పెంపుడు తండ్రి ఆస్తికోసం ఆశపడి వచ్చేడు పోని సోమరితనం నాకేం ఇబ్బంది లేదు. సోమరితనం చెడ్డతనం కాదు కదా? పగలంతా ఎలాగో సర్దుకుపోతాం. రాత్రి అవుతోందంటే భయం. చీకటి పడుతున్నకొద్దీ చావు దగ్గర పడుతున్నట్టే అమ్మా! అతను మనిషి కాడు రాక్షసుడు. అతని ప్రవర్తనలో ఏ మాత్రం నాజూకు, ప్రేమ లేవు. పెళ్ళికి ముందే అతనికి ఆడావాళ్ళ అలవాటుందిలావుంది. వాళ్ళతో మాట్లాడినట్లే, వాళ్ళతో ప్రవర్తించినట్లే నాతో ప్రవర్తిస్తాడు. ఇంకేం చెప్పలేనమ్మా. ఆ రాక్షసకామం భరించడం నావల్ల కాదు. ఆ రోజు నేనందుకే అతనిపైన తిరగబడి అతని భుజం గట్టిగా కొరికాను- కోపంతో రెచ్చిపోయి నా మెడ గట్టిగా పట్టుకుని నొక్కేడు భయంతో అరిచాను. పారిపోయి ఎక్కడెక్కడో తిరిగి వచ్చేడు."

పత్రికల్లో ఇటువంటివి అప్పుడప్పుడూ చదివేను. విదేశాల్లో అయితే ఈ పాయింటు మీద విడాకుల కోసం కోర్టుకి వెళ్ళడానికి సందేహించరు. ఈ పుణ్యభూమిలో ఆ మాటపైకననూడదు. ఆ సంగతిని గురించి చర్చించకూడదు. తల్లి దగ్గరే చెప్పుకోడానికి సందేహించి తనలో తాను కుమిలిపోయిన కమల, తండ్రికి ఎలా చెప్పగలదు! ఆయనకీ విషయం ఎలా చెప్పగలదు! ఆయనకీ విషయం ఎలా చెప్పడం.

"నాకు విడాకులు వద్దు-నేను కోర్టుకు రాను-నా బ్రతుకు నేను బ్రతుకుతాను- అతన్ని మళ్ళీ ఎన్ని పెళ్ళిళ్ళయినా సరే చేసుకోమను- నాకేం అభ్యంతరం లేదు. నేను కలుగజేసుకోను. నాకింకా బ్రతకాలని వుందమ్మా, నేను వెళ్ళను. అక్కడికి వెడితే నేను చచ్చిపోవడం ఖాయం—" అని గబగబ చెప్పి వెళ్ళిపోయింది కమల.

నేను చదువుకున్న దాన్నికాను. మనస్తత్వ శాస్త్రం గురించి నాకేమీ తెలీదు. కానీ కమలబాధ నాకు క్షణంగా అర్థం అయింది. ఇన్నాళ్ళ సంప్రదాయాలనీ, ఆచారాలనీ మన్నిస్తూ వచ్చినా, కొంతైనా జీవితాన్ని నేను అర్థం చేసుకోగలిగేను. మనిషికి అన్నీ కావాలి. పైకి చెప్పడం తప్పుగా తప్పిపుచ్చుకున్నప్పటికీ, అందరికీ అన్నీ కావాలి భార్యకి వంట్లో బాగుండకపోయినా, నీరసంగా వున్నా, ఆ కోర్కె లేకపోయినా, అతను రమ్మనప్పుడు వెళ్ళాలి. వెళ్ళనంటే అతను వొప్పుకోడు. ఇది మగవాడి లోకం. మగవాడి ప్రపంచం. కోర్కెతో బరువెక్కిన మనస్సుతో— తియ్యని ఊహలతో పొందవలసిన అనుభవం- యాంత్రికంగా, భయం భయంగా పొందవలసి రావడం- పొందడం, దురదృష్టం—బహుశా ఈ దేశంలో నూటికి యాభై మంది దాంపత్య జీవితంలో ఈ అనుభవం యాంత్రికంగానే వుంటుందంటే అబద్ధం కాదు- జీవితానికి పరిపూర్ణ త- శరీరానికి ఆరోగ్యం, ప్రసాదించవలసి వున్న ఈ అనుభవం భయంకరగా,

పీడకలలాగ వుండడం. ఆత్మ హత్యకి దారితీసిన పరిస్థితు లెన్నో నేను విన్నాను, చదివాను.

అటు పుట్టింటి ఆదరణ, ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యం లేని ఆడపిల్లలు, భర్త గడపదాటి బ్రతికే ధైర్యం లేని వాళ్ళు చచ్చిపోక ఏం చేస్తారు? చూస్తూ చూస్తూ కమలని బలి చెయ్యడం నావల్ల కాదు. నా శరీరంలో ఓపిక వున్నంత వరకూ దాని కోసం పోరాడటానికే నేను నిర్ణయం చేసుకున్నాను.

ఇన్నాళ్ళూ నాలో లేని తెగింపూ, సాహసం యిప్పుడు నాకు కలుగుతున్నాయి. మనిషి ప్రాణంతీసే సంప్రదాయాలు. నీతి రీతులంటే మొదటిసారిగా నాకు అసహ్యం కలిగింది.

ఈ ఇంటికోసం, ఈ సంసారం కోసం, ఈ పిల్లల బాగోగుల కోసం, నా సర్వశక్తులూ ధారపోసేను. నాకు స్వంతంగా ఖర్చులు లేవు. హాబీలు లేవు అలవాట్లు లేవు. వాళ్ళ కిష్టమైనవే వండేను వాళ్ళ సౌకర్యాలే చేసేను. అటువంటి నాకు మాట్లాడే హక్కే లేదా? ఎందుకు లేదో చూస్తాను అనుకున్నాను.

"తప్పులు చెయ్యడం మానవసహజం. క్షమించగలగడం మానవత్వం—కుర్రవాడు తొందరపడ్డాడు. చిన్న తొందరపాటుకి వాళ్ళిద్దర్నీ విడదీయడం బాగా లేదు. అతనీపాటికి పశ్చాత్తాపపడుతూ వుంటాడు. నేను వెళ్ళి పరిస్థితేమిటో చూసి వస్తాను—" అని బయల్దేరారు ఒరోజు మా వారు.

అసలు మధ్యతరగతి జీవితం భయాల తోరణం. ఇవ్వాళ్టి గురించి కాక, రేపటి గురించే ఆలోచన ఎక్కువ. రేపటి గురించిన విపరీతమైన జాగ్రత్తలో ఇవ్వాళ చేయవలసిన పనిని, పొందవలసిన ఆనందాన్ని

పోగొట్టుకోగల వాడు మధ్యతరగతి ప్రాణి మాత్రమేనని నాకు అనిపించింది.

కమలని రవికుమార్ వదిలి పెడితే, దాన్ని ఇంట్లో పెట్టుకుంటే, ఇలా ఆయన ఆలోచిస్తారు. ఇరుగుకీ, పొరుగుకీ, స్నేహితులకీ, చుట్టాలకీ అందరికీ భయపడ్డం మా నైజం అయిపోయింది. సాయంత్రానికి తిరిగొచ్చేరు ఆయన. మొహం ఎర్రగావుంది. అవునుమరి పరాభవం అయి వుంటుంది. అసలు వెళ్ళడం ఎందుకు?

"గొంతు పిసికింది మమ్మాటికీ దొంగేనని బుకాయిస్తున్నాడు. పైగా ఇన్నాళ్ళూ అమ్మాయిని పంపక ఇప్పుడెందుకొచ్చినట్లు అని నిర్లక్ష్యంగా అడుగుతున్నాడు ముసలాయన." అన్నారు తల వంచుకుని.

"పోనివ్వరూ. ఆ రాక్షసుల మధ్యకి పంపేకన్నా దానికింకా పెళ్ళి కాలేదని అనుకుందాం—" అని ఆయన్ని ఓదార్చబోయేను.

"నువ్వూ నేనూ అనుకుంటే సరిపోయిందా? లోకం లేదూ! రేపు శ్యామల పెళ్ళి ఎలా అవుతుంది?"

"బాగా అవుతుంది - దానికేం అవకరం వుందని! నా పిల్లలు బంగారు తల్లులు."

"కనపడుతూనే వున్నయ్ అదృష్టాలు"

"వాళ్ళ అదృష్టాలకే మండీ, అందం తక్కువా? తెలివి తక్కువా? బ్రతికే హక్కు భగవంతుడు అందరికీ యిచ్చేడు. మూర్ఖపు మొగుడిచేతిలో చచ్చిపొమ్మని రాయలేదు. మీరేం బాధపడకండి. వాళ్ళని మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకొమ్మనండి. గంగలో దూకమనండి— ఏదో పొరపాటై పోయింది ఇక్కడికి. ఇంక మన పిల్లని దక్కించుకుందాం." మావారి ప్రక్కన

కూర్చుని ఇంత చనువుగా మాట్లాడం మా పిల్లలెవరూ చూసి వుండరు— అంతేకాదు, ఆయన మాటలకి జవాబు చెప్పగలగడం నాకే వింతగా వుంది.

"నీకేమే-నువ్వలాగే చెబుతావు!" అని విసురుగా స్నానం చెయ్యడానికి వెళ్ళేరు. ఆయన ఆ విసురులో నేను చెప్పిన దానికి ఆమోదం వుందని గ్రహించిన కమల నన్ను కౌగలించుకుంది.

మా ఇంట్లో మాఘ సూర్యకాంతి.